

De kunst van het loslaten

Monastieke stabiliteit in tijden van grotere flexibiliteit

Thomas Quartier

In de afgelopen decennia is de werking van de kloosterpoort – weliswaar in overdrachtelijke zin – heel sterk veranderd. Vroeger markeerde de doorgang door die poort een definitieve stap: je deed dit maar één keer, daarna bleef je binnen, tot en met de teraardebestelling op de kloosterbegraafplaats. Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw kreeg de hoofdeur van het monasterium ineens een (semi-)permeabel karakter, alsof het een membraan was dat nu eens doorlaatbaar, dan weer hermetisch was. Mensen verlieten het klooster veel gemakkelijker, zonder dat die abdicatie in de publieke opinie als het doorbreken van een taboe werd ervaren of een mislukking zou betekenen. Voortaan gingen kandidaten het klooster onder andere en veel soepeler condities in en de flexibiliteit kreeg een volwaardig plekje tussen andere waarden als honkvastheid en trouw. Monniken maken er vandaag zelfs geen punt meer van om toe te geven dat ze jaarlijks op vakantie gaan of dringend aan een *sabbatical* toe zijn.

Wat die poort in de afgelopen decennia aan betekenisverschuivingen onderging, heeft een directe invloed op het keuzeproces van hen die vandaag een monastieke levensstijl overwegen: de intrede in het klooster verloopt meestal gefaseerd en geleidelijk. Of iemand kandidaat is voor het kloosterleven wordt pas in de loop van een (soms lange) periode van uitzuivering duidelijk. De kloosterpoort is niet meer de harde knip van weleer, maar een soort grensgebied waarin nog vele wegen openliggen. Een van die wegen behelst de optie om deel uit te maken van de kloosterfamilie zonder daarom de volle tijd aanwezig te zijn of een belofte te doen zich voor eeuwig te engageren. Is dit een bedenkelijke concessie aan de tijdgeest, een toegift die de waarde van de kloosterpoort op losse schroeven zet? Lijdt de kloosterpoort verlies van betekenis, op die manier zelfs dat zij een aanfluiting wordt van het oude ideaal van de besloten ruimte (*claustrum*) waarin je duurzaam vertoeft? Of liggen hier dan toch nieuwe kansen om de kunst te beoefenen van de vasthoudendheid – een vorm van perseveratie die haar veerkracht ontleent aan het vermogen om van tijd tot tijd los te laten?¹

Kloosterdeur van de
Chartreuse Saint Sauveur
in Villefranche-de-Rouergue (F).

Stabiliteit

Het ideaal dat ter discussie staat bij dergelijke overwegingen rond de kloosterpoort is de oeroude waarde van de monastieke stabiliteit (*stabilitas*). Velen die het klooster verlieten, deden dit omdat ze de beleving van de stabiliteit in de volledig afgeschermden ruimte te eng vonden. Hoe nauwer de poort, des te groter het risico dat de levensloop van die mensen geknakt werd, dat de sociale constellaties in een keurslijf werden gedrongen en dat het klooster geen maatschappelijke uitstraling meer had.² Stabiliteit hief zichzelf op voor diegenen die haar mordicus onderhielden maar haar eigenlijk diep in het hart niet konden onderschrijven. Wie dacht een oplossing te vinden in het opengooien van de deur – het andere uiterste – zette dan weer de gave identiteit van het monastieke leven op het spel. Met een wijdopen poort verliezen de andere leden van de kerngemeenschap hun spirituele houvast. Hoe vaak liet het vertrek van een medezuster of medebroeder niet een kwalijk litteken in het weefsel van de monastieke gemeenschap achter? En zijn voorbijgangers die net iets meer zijn dan toevallige gasten ook niet een bron van onrust? Ze bewerkstelligen vaak het verlies van geloofwaardigheid van de hele groep.³

Stabiliteit kan tot een dilemma leiden. Wie haar absoluut stelt, dreigt alles en allen in een dwangbuis te persen. Wie het zinloos vindt haar te onderhouden, blijft met een lege huls achter. Beide extremen zijn echter niet de enige mogelijke wegen. Juist in de monastieke traditie is de onderscheiding (*discretio*) vanouds een belangrijk ijkpunt voor de goede omgang met principes. Wat dit betekent voor kloosterlijke stabiliteit en stabiliteit in het algemeen, valt echter niet zo gemakkelijk uit de doeken te doen. De deugd van de stabiliteit lijkt haaks te staan op de tijdgeest, maar ze hoort vanuit het oogpunt van de monastieke traditie wel bij de kern van het kloosterleven. De hamvraag luidt: hoe is de traditionele *stabilitas* te rijmen met de grote *mobilitas* van moderne mensen? Een wijze omgang met deze allesbehalve eenduidige tegenstelling is een must. Wie zich verschanst in een verdedigingspositie is alvast

niet prudent. Deugden veronderstellen immers een positieve houding, geen defensieve reactie.

Allicht ontbloten beide extreme oplossingen – een al te nauwe of gesloten poort én een breed opengezwaaide kloosterdeur – de problematische omgang met de uitdaging die besloten ligt in de veranderde individuele levenslopen, sociale constellaties en maatschappelijke processen van deze tijd. Als dat zo is, dan geven ze een vertekend beeld van de traditionele monastieke deugd. In beide gevallen klampt de persoon, die in het reine wil komen met de *stabilitas*, zich immers vast aan een bepaalde uitgestippelde weg: de op veiligheid bedachte insider wil per se alles bij het oude houden, de twijfelende outsider kiest voor een positie die hem op dat moment het minst pijnlijk voorkomt. Hoe begrijpelijk beide reacties ook zijn, ze doen geen recht aan waar het bij de monastieke stabiliteit vooral om gaat: God zoeken.

Stabiliteit is geen sociale strategie en evenmin een organisatieprincipe. Ze is een *spirituele* deugd. In wezen draait het bij de monastieke beleving van de stabiliteit om een houding van voortdurend *loslaten* en niet om een reflex die erin bestaat zich koste wat kost *vast te klampen*. Iedere dag opnieuw ‘alles achter zich laten’ geeft flexibiliteit *in* de stabiliteit. Uiteraard, hiermee is de lastige tegenspraak nog niet van de baan. Toch kan de *kunst van het loslaten* juist een sleutel zijn om de oude deugd ook in deze tijd van grotere flexibiliteit te integreren, wellicht als contrapunt, maar zeker als verrassend perspectief.

Flexibiliteit

Wie vandaag in om het even welk bedrijf of kantoor op sollicitatiegesprek gaat, krijgt stevast te horen dat enige dynamiek in de levensloop een pluspunt betekent voor de uitoefening van de job in kwestie. De *flow* van het leven helpt de nieuwgekomen werknemer om zich de missie van de onderneming van zijn keuze snel eigen te maken. Mocht dat nodig zijn, dan is hij daardoor zelfs in staat om op een soepele manier een aantal kerncompetenties te switchen. Maar wat betekent die verregaande flexibiliteit voor de persoonlijkheidsontwikkeling?

Volgens de socioloog Richard Sennett houdt de hoge flexibiliteit op de arbeidsmarkt en in het ondernemerschap ook risico's in.⁴ Nog los van de impact op de economische mechanismen, heeft de eis inzake optimalisatie van het aanpassingsvermogen en de wendbaarheid ook andere gevolgen dan deze die op het strikte werkterrein voelbaar zijn. Er kan een hele identiteitswissel plaatsgrijpen. En wel op drie (met elkaar communicerende) niveaus. Ten eerste, wie geen starre houding heeft en zich gemakkelijk laat inzetten in een andere of gewijzigde context, ontwikkelt vrij snel een fluctuerende zelfperceptie. Hoe een flexibel mens zichzelf inschat of beoordeelt, kan sterk veranderen naargelang de situatie en de (ook al zo snel wijzigende) omstandigheden. Wie bijvoorbeeld na zijn studie een tijdlang voor een non-profit organisatie vrijwilligerswerk deed maar daarna een goed betaalde job in de wacht sleepte, kijkt plots anders aan tegen het scala van eigen competenties en vaardigheden.

Zo'n veranderingen in de zelfperceptie hebben dan weer directe consequenties voor het interrelationele verkeer. Hier gebeurt de tweede vorm van identiteitswissel. Soms alleen al omdat de flexibele mens sneller verhuist en dus geregeld oude vrienden uit het oog verliest en in een ander sociaal netwerk terechtkomt. Ten derde, die verandering van sociaal netwerk heeft invloed op de manier waarop iemand de globale samenleving beoordeelt en/of waardeert.

Kortom, wie geen weerstand ondervindt bij de eis om soepel en creatief te reageren op nieuwe situaties, zal op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk vlak diverse transformaties doormaken die maar moeilijk te voorspellen zijn en soms ten koste van de diepgang gaan. Het zijn precies deze transformaties die een uitdaging vormen voor de kloosters die evengoed als alle andere sectoren van de samenleving met de tendens tot grotere flexibiliteit en identiteitsverschuivingen geconfronteerd worden. Zoals gezegd is de modale reactie vanuit de monastieke kring veeleer defensief en afwijzend te noemen. De vraag is of met deze houding wel recht wordt gedaan aan de kwaliteiten van het nieuwe mensbeeld. Is de huidige keuzevrijheid, die door de eis tot flexibiliteit nog wordt aangezwengeld, niet tevens een bron van nieuwe en onvermoede kansen? Denken we maar aan de vele jonge mensen die vreugde scheppen in het ontplooiën van talenten, bijvoorbeeld dankzij een extravagante studiekeuze – talenten die ze voorzeker nooit hadden ontdekt indien er niemand was die hen uitdaagde om meerdere wegen tegelijk open te laten bij de keuze voor een levensproject. Uiteraard kent het nieuwe mensbeeld ook een schaduwzijde: al te vaak wordt een stevige basis voor het leven veronachtzaamd, langetermijnplanning en duidelijke eindtermen ontbreken of verliezen aan belang, waardoor de stappen voorwaarts van grote weifeling en vrijblijvendheid getuigen.

Het dilemma waarmee de overheid in kloosters worstelt, is welbeschouwd het dilemma van een wereld in de kering: openheid en vrijheid stimuleren, maar tegelijkertijd voorkomen dat dit bij de begunstigden tot een gebrekkige koersbepaling en een gemis aan verantwoordelijkheidszin leidt.

Herontdekken

De rituoloog Ronald Grimes zweert bij ritën die de overgang van de ene levensfase naar de andere markeren omdat ze als geen andere bewust maken van de koersrichting.⁵ De herontdekking van de ingeslagen weg houdt uiteraard geen *creatio ex nihilo* in, maar ze hoeft evenmin te betekenen dat de tijd wordt teruggedraaid. Herontdekken is een bezigheid die creativiteit en openheid voor het nieuwe veronderstelt (opnieuw ontdekken), maar dan vanuit de insteek van de 'bezinning', de queeste naar de zin van de traditie en de oude bron (herwaarderen). Grimes meent dat die queeste bijzonder lastig is geworden, omdat het repertoire waarover mensen in vroeger tijden beschikten om houvast te vinden bij levensovergangen, grotendeels naar de achtergrond werd gedrongen. Toch kan niemand buiten de vraag: Wat is voor mij de kern van het bestaan in relatie tot mijn persoonlijke levensloop, het sociale netwerk waarin ik gedij en de verworven plek in de samenleving. Omdat je het antwoord hierop

onmogelijk kunt verzinnen, moet je wel te rade gaan bij de traditie. Wat echter niet betekent dat die traditie, mede door een creatieve omgang met het overgeleverde, niet op een verrassende of verrijkte wijze aan de dag kan treden.

Grimes' studie kan helpen om het dilemma van de kloosters van vandaag – hoe blijven monniken trouw aan de belofte van stabiliteit zonder daarom iets in te boeten aan soepelheid die nodig is om het ultieme levensdoel te verwerven? – als een uitdaging te zien om een positieve bijdrage te leveren aan de levenskoers van al diegenen die voor een korte of langere periode binnen de kloostermuren vertoeven. Door de beoogde houvast van een al dan niet gesloten poort als de uitkomst te beschouwen van een proces waarin de creatieve factor van de 'herontdekking' niet afwezig blijft, hoeft er immers helemaal geen sprake te zijn van een onoverkomelijke paradox tussen stabiliteit en flexibiliteit. Anders gezegd, de oude eis van de stabiliteit is geen struikelblok voor de flexibele mens zolang die stabiliteit als een spirituele deugd wordt beleefd. De monastieke traditie typeert de *stabilitas loci* trouwens als een bijzondere manier om zich de spirituele kunst van het loslaten eigen te maken.

Wat wordt daarmee bedoeld? De monnik is op de eerste plaats een Godzoeker. Vooral in dat 'zoeken' dient hij te volharden. Ondanks alle overgangen en transformaties is hij dus een *stabiele zoeker*. Alles loslaten wat het zoeken belemmert, luidt zijn opdracht. Wat moet hij loslaten? Dat kan een al te grote flexibiliteit zijn, waardoor hij zijn identiteit volledig laat bepalen, maar het kan net zo goed de opgedrongen idee van een superveilige haven zijn. Kortom, stabiliteit is een doodlopend steegje als ze geen openheid creëert op een spirituele horizon. Dat herontdekken staat gelijk met het beoefenen van de kunst van het loslaten.

Persoonlijk

Kunst vergt persoonlijkheid. Daar vormt de spirituele kunst van het loslaten geen uitzondering op. Wie vrijwillig loslaat, getuigt van karaktersterkte. Ook in het monastieke leven is dat zo. Loslaten zou geen herontdekking van een oude deugd heten als de beoefenaar van die kunst het karakteristieke van het monastieke leven – de fysische en emotionele stabiliteit – zou ontberen of als hij het niet meer zo nauw zou nemen met de eis van een zekere mate van goed begrepen (lees: buigzame) vasthoudendheid.

Wat is nu het meest karakteristieke van het monastieke leven, waardoor stabiliteit voor het individu ontstaat? De Regel van de heilige Benedictus, het kompas bij uitstek van het monastieke leven, geeft meteen al een richting aan in het eerste hoofdstuk. De monnikenvader schetst er onder meer het beeld van het soort monniken dat in zijn ogen niet deugt: de gyrovagen. "Altijd zwerven zij rond en nooit hebben zij een vaste woonplaats. Zij zijn de slaven van hun eigen wil en hun onmatige eetzucht." (RB 1,11) Opvallend is dat Benedictus het gebrek aan stabiliteit in ruimtelijke zin (*stabilitas loci*) een uitwas noemt van een dieperliggend probleem: dit soort monniken klampt zich vast aan lage begeertes, spontane neigingen en vleeselijke geneugten. Iemand

die zich heeft losgerukt uit de dwingelandij van oppervlakkige driften, zo kunnen we deze passage interpreteren, zal niet de neiging vertonen om doelloos rond te dwalen. Omgekeerd zal een weloverwogen omgang met de eigen vaste levensruimte helpen om driften te beheersen en dwaalsporen te voorkomen.

In de geschiedenis van het monnikendom heeft de *stabilitas loci* een voorname plek gekregen. Toch gaat het hier niet om een doel op zich. Belangrijker is dat de *stabilitas loci* voortspuit uit het stabiele karakter van de monnik en daar tegelijk steun aan verleent: je eigen grillen niet op de voorgrond plaatsen en geen verslaving toelaten. Dat doet meteen denken aan het hoofdstuk over de nederigheid, meer bepaald het fragment dat handelt over het belang van de zelfbeheersing: “Terecht leert men ons dan ook onze eigen wil niet te doen [...]. Ook wat de begeerten van het vlees betreft, moeten wij geloven dat God altijd aanwezig is [...]. Wij moeten op onze hoede zijn voor elke slechte begeerte, want de dood heeft postgevat bij de drempel van het genot.” (RB 7,21-24)

Natuurlijk klinken deze uitspraken weerbarstig. Toch hebben ze het voordeel van de duidelijkheid: karakter toon je niet door het maximum uit elke concrete situatie te halen, wel door je te richten naar een hoger ideaal dat nog wat anders is dan alles wat vandaag onder zelfontplooiing wordt verstaan. Niemand hoeft ook tegen zijn eigen karakter te handelen. Benedictus waarschuwt alleen voor “*slechte* begeerten”. Stabiliteit is erop berekend dat de mens zijn persoonskern ontdekt binnen een zinvolle context, en zeker niet dat hij die afzweert.

Een kloosterleven is dus niet hetzelfde als een leven achter slot en grendel. De beslissing om op een en dezelfde plek te blijven, is geen gevolg van dwang maar de dankbare aanvaarding van een maatregel die als hulpmiddel dient om zich te laten vormen. Anders gezegd, de herontdekking van de hoogsteigen stabiliteit stoelt op het besef dat het steeds de moeite loont om na te gaan wat je karaktervorming kan dienen. Is dat de waan van de dag? Zijn dat de pietluttige wisselvalligheden van het leven? Zeer zeker niet: ze beroven je van elke visie. Een duurzaam visioen ontstaat alleen in een gecultiveerde levensvorm die helpt om zich niet vast te klampen aan het kortstondige gemak of succes. Uiteindelijk gaat het erom ontvankelijk te worden voor God, voor dat levensdoel dat je nooit uit jezelf bereikt.⁶

Wat openbaart dit nu voor de kloosterpoort? Dat ook die verwerpelijk kan zijn als iemand er zich achter wil verschuilen om in alle rust de kleine besognes te huldigen. De poort doet een appel op de monnik om flexibiliteit te ontwikkelen die geen wisselvalligheid is, standvastigheid die zo is georganiseerd dat het eigen ego de stabiele persoonlijkheid niet in de weg staat, gevoel van *discretio* dat feilloos vertelt wat je beter buitensluit of loslaat (omdat het hindert) en wat je kunt nastreven (omdat het stimuleert zonder dat je je eraan hoeft vast te klampen). Het criterium is nooit het eigen ego maar Gods invoelbare aanwezigheid.

Interrelationeel

Zoals in vele sociale constellaties hebben ook de leden van een klooster niet voor elkaar gekozen. Achter de kloosterpoort wonen mensen met heel verschillende achtergronden, vandaag misschien nog meer dan in het verleden. Dat verklaart allicht waarom monniken en monialen een constant gevecht leveren tegen de wankelmoedigheid die ontstaat als je merkt niet alles zelf in de hand te hebben en dus een buitenbeentje te zijn in het tijdperk van de zelfverwerkelijking. De inzet van dat gevecht is de sociale stabiliteit in een echte, authentieke gemeenschap. Het gaat er niet om dat je mensen koste wat kost bij alles betreft. Een prudente stabiliteit draagt ertoe bij dat lotgenoten, die hoe dan ook sterke en zwakke kanten hebben, op hun waarde worden geschat. Noch egoïsme, noch blinde collectiviteit vormt het draagvlak voor die preciaire stabiliteit. Misschien is het kloosterleven wel een uitgelezen model.

Een deugd kun je nooit in je eentje beoefenen, je hebt er hulp van anderen bij nodig. De geniale vondst van Benedictus bestond erin dat hij dit inzicht ook toepaste op de beleving van de stabiliteit. De monnikenvader wilde de *stabilitas loci*, die strikt genomen individueel kan worden volbracht, niet loskoppelen van de idee van de sociale stabiliteit: “De werkplaats waar wij alles met toeleg volbrengen is de beslotenheid van het klooster en het bestendig verblijf binnen de gemeenschap.” (RB 4,78) Mensen horen dus niet alleen als individuen op de plek te blijven die ze gekozen hebben, ze moeten dit ook samen doen. Betekent dat nu dat ze tot einde van hun dagen ‘met elkaar opgescheept’ zitten? Of is de monastieke sociale stabiliteit toch nog iets anders?

De context van de hierboven geciteerde passage uit het hoofdstuk over de ‘werktuigen om goed te handelen’ biedt soelaas. Benedictus beschouwt de gemeenschap niet als een doel op zich, maar als een waarborg voor goede omgangsvormen. Hij spreekt immers over een “werkplaats”. Die term verraadt dat een hoger doel in het geding is. Van de verwezenlijking van dat doel moet letterlijk werk worden gemaakt. Dat kan volgens Benedictus alleen als er (bijbelse) ‘gedragscodes’ gelden bij het werk. Net als bij de individuele stabiliteit mag op sociaal vlak geen lakse, noch naïeve houding worden geduld. De gemeenschap is er niet opdat de monnik uitvluchten zou vinden om ‘de kantjes ervan af te lopen’, maar als een garantie voor de toeleg op het goede.

De werkplaats waarin de sociale stabiliteit tot stand komt, herinnert aan de “oefenschool voor de dienst van de Heer” (RB prol. 45). De communautiteit is dus meer dan een louter functioneel verband. Het gaat erom de imperfectie van de medebroeder of medezuster niet als een belemmering te zien maar als een leerzame uitdaging op de weg naar het hogere doel. Benedictus zegt hierover: “Zij moeten elkanders zwakheden, lichamelijke zowel als morele, met het grootste geduld verdragen; om strijd moeten zij elkaar gehoorzamen.” (RB 72,5-6) Wederzijdse gehoorzaamheid maakt mensen voor elkaar tot toetsstenen bij het volbrengen van het gezamenlijke project. Dit impliceert een hoger perspectief. Na zijn richtlijnen over de gehoorzaamheid laat Benedictus daarom nadrukkelijk enkele zinsneden volgen die betrekking hebben op de

Porte Blaise Charlut in de oude benedictijnenpriorij in La Reole (Aquitanië).

“liefde tot Christus” en het perspectief van het “eeuwig leven” (RB 72,11-12) waarvoor het eigenbelang moet wijken.

Wat houdt dit hogere doel in? Duidelijk niet de maximalisering van het nut of de winst. De beoefening van de deugd van de sociale stabiliteit veronderstelt de kunst van het loslaten. Niemand mag zich aan de ander vastklampen. Dat laatste gebeurt vandaag de dag maar al te vaak: mensen ‘veroordeelen’ zich tot elkaar, ofwel omdat ze garen spinnen bij de sterke kanten van de ander, ofwel omdat ze zichzelf beter profileren in de nabijheid van iemand met aperte zwakheden. Gelukkig is die tendens al over haar hoogtepunt heen en laten beleids mensen zich steeds vaker inspireren door het oude ontwerp van de monastieke sociale stabiliteit. Het accent dat monniken hierbij leggen blijft echter ongemeen uitdagend: het perspec-

tief van de ultieme *communio* die dankzij de Ander tot stand komt. Hoe groot de toelig op de werkvloer ook moge zijn, de Allerhoogste blijft de spil van het gebeuren.⁷

Maatschappelijk

Het klinkt allemaal aantrekkelijk: stabiel leven met jezelf en met anderen, prudent en op het hogere gericht. Maar is zo’n leven ook niet een beetje beangstigend? Hoe kun je die stabiliteit beleven zonder er wereldvreemd bij te worden? Het ligt eraan wat we onder ‘wereld’ verstaan.

Het is een oud monastiek ideaal om de ‘wereld te verlaten’. Michael Casey spreekt over monniken die “vreemd in de stad” zijn.⁸ Een beetje wereldvreemd kan dus wel, zolang het maar geen wereldvlucht wordt. Wie vlucht ontnemt zijn stabiele leven een gezonde maatschappelijke inbedding. Er bestaat ook zoiets als maatschappelijke stabiliteit die een kritische houding ten aanzien van de heersende cultuur niet uitsluit. In alle tijden leefden mensen die vervreemding opzochten en daardoor een stabiele factor werden in het ruimere maatschappelijke bestel. Onze tijd heeft mensen met een dergelijke uitstraling broodnodig.

Hoe krijgt die ruimere monastieke stabiliteit vorm? Voor Benedictus betekende de *fuga mundi* (en dus de definitieve stap naar het kloosterleven) het loslaten van het persoonlijke bezit: “Als hij [de monnik] iets bezit, moet hij het ofwel van te voren aan de armen uitdelen, ofwel door een plechtige schenking aan het klooster overdragen, zonder iets voor zichzelf achter te houden.” (RB 58,24) Anders gezegd, ofwel steun je met je bezit een goed maatschappelijk doel, ofwel wend je het aan om bij te dragen aan de economische onafhankelijkheid van de monastieke gemeenschap. De beoogde positie van vreemdeling in de samenleving is deze van iemand die aan de rand van de maatschappij gaat staan maar er zich wel degelijk toe verhoudt. Bouwen aan stabiliteit is dus niet hetzelfde als kiezen voor een ontrukte enclave binnen de rumoerige samenleving. Stabiele kloosters zijn nooit eenzame eilanden, al was het maar omdat je er telefoon, internet en andere communicatiemiddelen vindt die de ‘lijntjes naar buiten’ veilig stellen. Kloosters zijn plekken van belichaamde maatschappijkritiek omdat ze zich in zekere mate met het maatschappelijke spel inlaten.

Toch blijft de vraag waarom mensen kiezen voor deze vreemde vorm van maatschappelijke stabiliteit als er ook doelmatiger oplossingen te bedenken zijn. Monniken zijn hoegenaamd niet beter dan andere mensen. Maar het moet wel gezegd dat ze een levensvorm kiezen waar velen iets van kunnen leren.⁹ Precies *deze* monastieke stabiliteit biedt kansen om haar diepe waarde en betekenis, zowel binnen als buiten de kloostermuren, te herontdekken. Kenmerkend voor de monastieke stabiliteit is immers dat ze niet schatplichtig is aan inzichten die ook door karaktertrainingen, relatietherapieën of cursussen sociale betrokkenheid aan de man worden gebracht, maar dat ze vertrekt vanuit een spirituele basis. In het klooster komt de “zoektocht naar God” (RB 58,7) op het voorplan en het is die preoccupatie – loslaten wat een belemmering betekent in de zoektocht – die de kloosterling stabiliteit verschaft. Dit zou een model kunnen zijn voor al wie maatschappelijke stabiliteit verlangt. Ook deze kies je nooit op louter immanente, doelmatige gronden.

Spiritualiteit

In tijden van grotere flexibiliteit pleiten voor een spiritualiteit van de stabiliteit is een heikele onderneming. De omschrijving van die spiritualiteit vormt al een moeilijkheid op zich. Ze moet niet aan zwevers gericht zijn, maar ook niet aan hokjesdenkers die vastgeroest zitten in momentane projecten. Sint-Benedictus toont de weg. In het begin van zijn Regel spoort hij zijn lezers aan om het doel eens en voorgoed voor ogen te houden: “Laten wij dan ook nooit afwijken van hetgeen de Heer ons geleerd heeft, maar in zijn leer tot aan de dood in het klooster volharden om door ons geduld deel te nemen aan lijden van Christus, en zo te verdienen om ook deelgenoten te worden van zijn Rijk.” (RB prol. 50) Die eschatologische *openheid* – uiteindelijk staat de vervulling ons nog te wachten! – is de sleutel voor de herontdekking van de deugd van de stabiliteit op persoonlijk, sociaal en maatschappelijk vlak.

Wat belet de flexibele mens van vandaag om hier geloof aan te hechten? Staat ook zijn levensloop niet tot het einde toe open? Toch is de spirituele openheid nog ruimer dan die van de wereld. Ze blijft in stand tot de tijden zijn vervuld, tot de parousie heerst die geen mens zelf kan bewerkstelligen. Precies die grote openheid maakt het mogelijk om je eigen ego, je sociale zekerheid en je maatschappelijke positie keer op keer los te laten als dat nodig is. Meer nog, klamp je je eraan vast, dan verlies je het ultieme perspectief uit het oog.

Chartreuse Saint Sauveur

Laten we even terugkeren naar het beeld van de kloosterdeur. Het is opmerkelijk dat die poort voor velen de ultieme openheid betekent, terwijl anderen er juist een extreme geslotenheid in zien. Op basis van onze verkenningen in de deugd van de stabiliteit kunnen we een pleidooi houden voor een *flexibele* kloosterdeur – een draaideur als je wilt. Wil ze individuele karakters, verschillende gemeenschappen en dus ook de hele samenleving van dienst zijn, dan moet ze immers voor de een gesloten en voor de ander open zijn. Of hoe de tijdgeest ook kan helpen om de monastieke traditie op een zinvolle manier te hertalen.

Een gedachte van de Duitse benedictijn Elmar Salmann sluit hierbij aan: “Het mag geen verbazing wekken dat de centrale mysteries van het christendom allemaal zwevende, nooit helemaal te vatten overgangen markeren die zich alleen ontsluiten als ze vanuit verschillende toegangswegen of ‘portieken’ worden benaderd.”¹⁰ Flexibiliteit in een theologisch jasje? Waarom niet. Als de spirituele openheid maar bewaard is. En dat is het geval in Salmanns analyse. Het woord ‘mysterie’ is er immers niet in afwezig.

Zolang de deugd van de stabiliteit dit mysterie respecteert, is ze vanzelf ook flexibel. Aan de kloosterdeur leer je dan wat je kunt loslaten: aardse goederen, ambities of spirituele denkbeelden waaraan je je vastklampte. Maar vooral ook hoe je dat kunt doen: in gelatenheid die alle wisselvalligheid uitbant doordat de hoop op wat God schenkt nog steviger is gegrondvest: een niet door mensenhanden gemaakte woning in de hemel, die onze aardse tent, het lichaam waarin we nu zuchten, zal vervangen (cf. 2 Kor. 5,1-2).

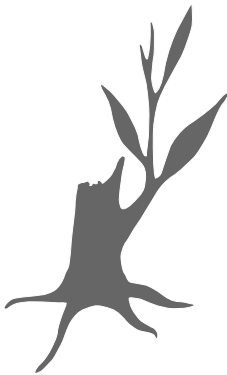
Er valt dus best te praten over hoe open de kloosterdeur moet zijn voor mensen die zich op een andere manier voor het kloosterleven willen engageren of na enige tijd vaker het claustrum buitengaan dan oorspronkelijk was gepland. Want stabiliteit is niet iets wat je in je zak hebt of kwijtraakt als het leven een andere wending neemt. Het is een deugd die je moet inoefenen, niet krampachtig of angstvallig maar ook niet vanuit een naïeve reflex die de kunst van het loslaten doet verworden tot een vrijblijvende cultuur van de *shopping*. Kloostergemeenschappen die de tekenen van de tijd verstaan, behoeden

de meest aangewezen plekken waar oefenscholen in die deugd hun vruchten kunnen afwerpen. Ze maken hun kloosterpoort weer tot een waarachtig symbool van de stabiliteit die niet vloekt met de huidige eisen voor meer flexibiliteit.

Thomas Quartier (°1972) doceert Liturgische en monastieke studies in Nijmegen, Leuven en Rome en is verbonden aan het Titus Brandsma Instituut. Hij is kernredacteur van *De Kovel* en oblaat van de St. Willibrordsabdij in Doetinchem.
E-mail: T.Quartier@ftr.ru.nl.

Eindnoten

- ¹ Thomas Quartier, "Stabilitas als Kontrapunt. Monastisches Leben und spirituelle Praxis heute", in: *Studies in Spirituality* 23 (2013) 81-100.
- ² Karen Armstrong, *Door de nauwe poort. Mijn zeven kloosterjaren*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2007.
- ³ Michael Hochschild, *Elastische Tradition. Biometrie des Klosters von heute*, EOS Verlag, St. Ottilien, 2013.
- ⁴ Richard Sennett, *The Corrosion of Character. The personal consequences of work in the new capitalism*, Norton & Company, New York, 1999.
- ⁵ Ronald Grimes, *Deeply into the bone. Re-inventing rites of passage*, University of California Press, Berkeley, 2002.
- ⁶ Michael Casey, *Truthful living*, Gracewing Publishing, Leominster, 2001.
- ⁷ Michael Casey, *Introducing Benedict's Rule. A Program of Formation*, EOS, St. Ottilien, 2006.
- ⁸ Michael Casey, *Strangers to the city. Reflections on the beliefs and values of the Rule of Saint Benedict*, Paraclete Press, Brewster, 2005.
- ⁹ Enzo Bianchi, *Wir sind nicht besser. Das Ordensleben in der Kirche und inmitten der Menschen*, EOS, St. Ottilien, 2011.
- ¹⁰ Elmar Salmann, *Geistesgegenwart. Figuren und Formen des Lebens*, EOS, St. Ottilien, 2010.

DRUKKERIJ

PEETERS n.v.

WAROTSTRAAT 50

3020 HERENT, BELGIË

Tel. (016) 49 03 07

fax (016) 48 14 86

E-mail: orient@orientaliste.com